

A fejlődő országok nemzeti bibliográfiája: nélkülözhetetlen bibliográfiai segédeszköz vagy anakronizmus

Maureen Mahoney

A nemzeti bibliográfia elméletileg feltárja egy ország teljes kiadványtermését. Ha a kötelespéldány-szolgáltatást törvény írja elő, ha létezik országos bibliográfiai központ, elegendő szellemi és fizikai erőforrás áll rendelkezésre, és a kormány is elismeri a vállalkozás jelentőségét, akkor a rendszeresen megjelenő, naprakész nemzeti bibliográfia ideális eszköze a tájékozódásnak, válogatásnak, a bibliográfiai leírások mintaként szolgálnak, és az egész vállalkozás mutatója az ország kulturális színvonalának. A fejlődő országokban azonban a helyzet egészen más. Mivel nincs elegendő erőforrás, ezért a nemzeti bibliográfia – ha létezik egyáltalán – ritkán közelíti meg az egy évtizede elfogadott nemzetközi szabványokat. Itt az ideje, hogy felülvizsgáljuk a fejlődő országok nemzeti bibliográfiájának szerepét és a lehetséges alternatívákat.

A gazdag és szegény országok által biztosítható szolgáltatások között éles különbség van. Magmagyarázhatatlan, miért törekszik mégis sok szegény ország arra, hogy tökéletes nemzeti bibliográfiát adjon ki?

Az Egyetemes Bibliográfiai Számbavétel kibontakoztatásához a nemzetközileg kidolgozott és elfogadott szabványoknak megfelelő nemzeti

A szerző *The developing country national bibliography: essential bibliographic tool or anacronism? (Nothing to read? The crisis of document provision in the Third World. Proceedings of the seventh conference of the International and Comparative Librarianship Group of the Library Association. Birmingham, 1989. Ed. D.J. Membrey. LA, 1990. pp. 77-82.)* c. tanulmányát Fülöp Géza tömörítette.

bibliográfiai számbavételre van szükség. Az 1977-es párizsi kongresszus szabványokat dolgozott ki a bibliográfiai leírásra, a nyomtatott nemzeti bibliográfia formai és tartalmi jegyeire stb. vonatkozólag. Meghatározták azokat a követelményeket, amelyek az elfogadható bibliográfiai szolgáltatásokhoz szükségesek: minden országban biztosítani kell a kötelespéldány-szolgáltatást, azaz annak a lehetőségét, hogy a kiadványokról megjelenésük után elkészüljön a bibliográfiai leírás; létre kell hozni azt az intézményt, amely az országban megjelent összes kiadványnak elkészíti – a nemzetközi szabványoknak megfelelően – a hiteles és teljes bibliográfiai leírását, és a lehető legkisebb késéssel közzéteszi a rendszeresen megjelenő nemzeti bibliográfiában.

A kongresszus után számos szabványt és útmutatót adtak ki, abban a reményben, hogy még ha hiányoznak is egy ország erőforrásai, igyekezzen kialakítani egy hatékony kötelespéldány-szolgáltatást, működtetni egy bibliográfiai központot és kiadni az ország nyomdatermékeinek napra kész listáját, a nemzetközi szabványok alapján elrendezett nemzeti bibliográfia formájában.

Tizenkét év elteltével mi a helyzet a fejlődő országokban? Egy 1987-es felmérés szerint¹ 187 fejlődő ország közül 67-nek van nemzeti bibliográfiája. Ezeknek 50%-a éri el a számbavétel elfogadható szintjét és kevesebb, mint negyede jelenik meg elfogadható rendszerességgel (nagyon liberálisan megítélve, évente egy szám, amely nem tartalmaz kétévesnél régebbi dokumentumokat). Tehát durván számolva 30 fejlődő országban megfelelő a számbavétel, és 15 biztosít kurrens szolgáltatást.

Vegyük most sorra a nemzeti bibliográfia funkcióit:

- Szolgálhatnak-e ezek az állománygyarapítás segédleteként? Még saját országukban sem, ugyanis mire megjelennek, a kiadványok nagy része már nem kapható. Az érdekelt

könyvtárak kiépítik a maguk beszerzési csatornáit, amelyek sokkal hatásosabbak, mint a nemzeti bibliográfiai központ. A nemzeti bibliográfia, ha egyáltalán eljut a könyvtárakba, legfeljebb csak kiegészítésként szolgálhat.

- Használható-e a nemzeti bibliográfiai tétel leírási mintaként? A válasz itt is nemleges. A könyvtárak ugyanis jóval hamarabb katalogizálják a beérkező könyveket, mint ahogy a nemzeti bibliográfia megjelenik.
- És végül: tükrözi-e a nemzeti bibliográfia a nemzet kulturális örökségét? A legtöbb fejlődő országban a teljes vagy majdnem teljes nemzeti kiadványtermés bibliográfiai számbavétele szinte lehetetlen. A kötelezpéldány-szolgáltatást szabályozó törvényt – ha egyáltalán van – legtöbbször nem lehet betartatni. A magánkiadók nem szívesen adják ajándékba kiadványaikat a nemzeti bibliográfiai feldolgozás céljára, amikor nem fenyegeti őket büntetés, s a bibliográfia a nagy lemaradás miatt reklámként sem szolgálhat. Emellett ott a nem publikált irodalom és a kisnyomtatványok köre – ami mindenütt gondot okoz. Becslések szerint a kormányzati kiadványok a nemzeti impresszumnak kb. 80%-át teszik ki, ám a kormány nyomdái közismerten semmibe veszik a kötelezpéldány-szolgáltatást. Ha a nemzeti bibliográfia, minden nehézség ellenére, tartalmazza a megjelent dokumentumokat, adhat-e teljes képet az ország gazdasági és társadalmi fejlődéséről, vagy csak torzképe annak? Valószínűleg ez utóbbi az igaz. A szegényebb fejlődő országokra vonatkozó kutatásokat nagyrészt a nyugat végzi, és az eredményeket ott publikálják, a nemzeti bibliográfia pedig hagyományosan csak a hazai kiadványokat dolgozza fel. Így teljes kutatási területet maradnak ki. Azt is számításba kell venni, hogy sok fejlődő országban a sajtóhagyomány fontosabb, mint az írott.

Miért van mindezeknek jelentőségük? Ha a 187 fejlődő országból ugyanis csak 67-ben készítenek nemzeti bibliográfiát, s a könyvtárosok tisztában vannak a korlátaival, nem történik semmi kár, s továbbra is lehet törekedni a szabványok szintjének elérésére. Mégis két szempontból fontos mindez. Először is olyan országokról van szó, amelyek a legrosszabbul állnak erőforrások dolgában, mind a pénzt, mind a munkaerőt illető-

en. A kisszámú szakképzett munkaerő idejének és energiájának nagy részét a bibliográfia előállítására fordítja, amelynek sorsa már kezdettől megpecsételtetett. Másodszor a fejlődő országok könyvtárosai hajlamosak arra, hogy – sajátos körülményeik ellenére – elfogadják a nemzetközi szabványok érvényességét. S míg arra törekednek, hogy meggyőzzék az érdekelteket a szabványok betartásának fontosságáról, nem kutatják a bibliográfiai számbavétel esetleg sokkal hatékonyabb és alkalmasabb csatornáit. A nemzetközileg kidolgozott szabványokba vetett bizalom gyengítheti az egyéni vagy kollektív kezdeményezéseket.

A nemzeti bibliográfiai központok emberi erőforrását talán jobban fel lehetne használni egy integráltabb országos könyvtári hálózat propagálására, koordinálására. Bangladesben például fél-tucat mezőgazdasági szakkönyvtár kialakította a Bangladeshi Mezőgazdasági Információs Hálózatot (BAIN). Végső céljuk az állományadatok számítógépes feldolgozása, ami azután lehetővé teszi többek között az új beszerzések ellenőrzését, a könyvtárközi kölcsönzési rendszer kiépítését. A szakkönyvtárak, egyetemi vagy közkönyvtárak ilyen hálózatainak kiépítése válhatna a fejlődő országok bibliográfiai központjainak fő feladatává. Ha szükség van a nemzeti kiadványtermés retrospektív bibliográfiájára, a kiadványok adatait könnyen ki lehet írni a számítógépes katalógusból. Az ország fontosabb könyvtárainak állománya sokkal megbízhatóbb képet ad a kiadványokról, mint amit a nemzeti bibliográfiai központ összeállíthat.

Egy ilyen hálózat kiépítése ijesztő feladat. A legtöbb fejlődő országban a könyvtárak számítógépesítése csak külső segítséggel oldható meg. S a személyzet kiképzése és a berendezés karbantartása jól ismert probléma. Mégis, azok a könyvtárak, amelyek felismerik a számítógépesítés fontosságát és kialakítják egy ilyen hálózat csíráját, nagyobb eséllyel fordulhatnak támogatásért bel- és külföldön egyaránt. Hosszadalmas és nehéz feladat, de valószínűleg nagyobb haszonnal jár, még rövid távon is, mint a nemzeti bibliográfiai központnak és a nemzeti bibliográfiának, az ország legfőbb bibliográfiai produktumainak a fenntartása.

Az eszme nem új. *P.R. Lewis* szerint „a jövő a nemzeti bibliográfiákat helyettesítő nemzeti bibliográfiai adatbázisoké. ...Az egész ország

könyvtári állományainak összessége az igazi alapja a nemzeti bibliográfiai számbavételnek.”²

Hogy a világ gazdag országaiban a nemzeti bibliográfia létjogosultsága megkérdőjelezhető-e, az más lapra tartozik, de hogy a szegény országokban anakronizmussá vált, az biztos.

Irodalom

1. GORMAN, G.E. – MILLS, J.J.: Guide to current national bibliographies in the Third World. 2nd ed. K.G. Saur, 1987. 5-8.p.
2. LEWIS, P.R.: The future of the national bibliography. 53rd IFLA Council & General Conference, Brighton, 1983. Paper 131 BIBCO 5-E+ S+G.

PÜSKI KIADÓ KÖNYVESHÁZA

1013 Budapest, Krisztina körút 26. Telefon: 175-7763, Telefax: 201-4444
Nyitvatartási idő: munkanapokon 10.00-18.00

Bartók Béla, ifj.: *Az öt földrész.* Ahogy én láttam 186 utazásomon, 250 színes fényképpel. Megjelenik márciusban. 680,-

Bodnár Gábor: *A magyarországi cserkészet története.* 98,-
Cserkészkönyv I-III. A cserkészpróba anyag. Az amerikai kiadás változatlan szövegű hazai kiadása. 192,-

Borbándi Gyula: *A magyar népi mozgalom.* Kötve: 240,-

Csoóri Sándor: *Nappali hold.* Esszék, költői naplók, levelek. 260,-

Gombos Gyula: *Szabó Dezső* (élete és művei). Szabó Dezsőt sem írói működésében, sem emberi sorsában nem lehet megérteni, ha nem vesszük figyelembe, hogy az őt hajtó szenvedélyek közt a legállandóbb a politika volt. Életmű-sorozat. Történelem balján. Kötve: 200,-

Gombos Gyula: *Történelem balján II.* Szűk esztendők, a magyar kálvinizmus válsága – Húsz év után – Huszonegy év után – Igazmondók egy kötetben. Életműsorozat. Megjelenik márciusban. 320,-

Ignác Rózsa: *Ünnepi férfiú.* Szent László királyról a múltban, a jelenben és a jövőben. Krónika, regény, dráma, interjúk, tanulmányok, helyszíni közvetítés, napló, levelek és vallomások. Kötve: 150,-

Ignác Rózsa: *Anyanyelve magyar.* Kolozsvári diákregény a '20-as évekből. 120,-

Kocsis István: *Történeszek a keresztén avagy Az áldozatok bosszúja.* A román történelemhamisítás regénye. 320,-

Mandics György: *Temesvári Golgota.* 1. Megfeszítés sortűzzel; 2. Harmadnapra feltámad; 3. Júdászcók a forradalomnak. Regény Temesvár 1989 decemberéről. 660,-

Népfőiskola tegnap-ma-holnap. (Szerk. Harsányi István.) Könyvünkben a kérdéskör legtapasztaltabb ismerőijük közre javaslataikat és kritikáikat. 240,-

Ortvay Tivadar: *Pozsony város utcái és terei.* A város története utca- és térnevekben. Az 1905-ös pozsonyi kiadás utánnyomása. 480,-

Sinka István: *Fekete Bojtár vallomásai.* Önéletrajz. Az 1987-es amerikai kiadás változatlan hazai kiadása. 1944 elején fejezte be ezeket a vallomásokat. Utána még 25 évig élt, majdnem végig politikai és irodalmi tilalom alatt. Az utolsó éveiben kezdtek kiadni újból verseit és elbeszéléseit, amikor már az ideg- és izomsorvadás embertelen kínjai gyötörték. Kötve: 180,-

Szabó Dezső: *Az egész látóhatár I-II.* Politikai és irodalmi tanulmányok, vitairatok, levelek. Kötve: 680,-

ROSTER A hazai periodikumok adattára – 1992

Az
Országos Széchényi Könyvtár
és a
T-Twins Kiadói és Tipográfiai Kft.

1992 májusában megjelenteti
a *Roster-sorozat* következő kötetét – a hazai periodikumok adattárát.

Magyarországon a szerkesztőségek, a szakemberek, a sajtó munkatársai a mai napig nem rendelkeznek olyan kiadvánnyal, amely szakmai szempontokat is figyelembe véve átfogó képet nyújtana a napi- és hetilapok, folyóiratok és más periodikumok adatairól, a hazai sajtó összességéről. Kézikönyvünk ezt a hiányt kívánja pótolni. A kiadvány áttekinthető és aktuális információkat szolgáltat a hazai sajtótermékek műhelyeiről, közérdekű tájékoztatást nyújt 2500–3000 újságról, hetilapról, folyóiratról az érdeklődőknek és az érintetteknek.

Reméljük, hogy kiadványunk segítséget nyújt az Önök munkájában is.

Országos Széchényi Könyvtár

T-Twins Kiadó

Érdeklődni lehet:

T-Twins Kiadói és Tipográfiai Kft.
1088 Budapest, Gutenberg tér 3. III/4. • Tel.: 134-4540